

KONKLÚZIÓ

FELBOMLÁS

A szocializmus 1969-ben bomlott fel Kínában. A rendszert még évekig összetartotta az, hogy az államot – amelyet sok esetben már a hadsereg képviselt – szélsőséges mértékben kiterjesztették a gazdasági koordináció, a termelés és az elosztás minden területére, valamint kétségbeesetten felerősítették az uralkodó ideológiát az élet minden területén. Amikor már ez sem volt elegendő, a katasztrofális összeomlást csak a „vörös mérnökök” immár egységes uralkodó osztályának ügyes manőverezésével sikerült elkerülni, akik politikai uralma a mai napig tart.

Mindeddig e jelenségek belföldi léptékét hangsúlyoztuk, és Kínának mint összefüggő gazdasági egységnek a lassú összefonódására összpontosítottunk. A helyi fókusznak azért van értelme, mert a szocialista korszakban a kelet-ázsiai szárazföld nagy részét kivonták a tőkefelhalmozás globális körforgásából. A kivonulási próbálkozás neve Kína: egy hatalmas területen véghezvitt, a világ népességének óriási hányada által támogatott autonómiára tett kísérlet. A kínai-szovjet kapcsolatok megszakadása után a külső interakciók a kereskedelem, a migráció vagy a kulturális közvetítés formájában szinte teljesen leálltak, csak néhány „harmadik világbeli” országgal maradt fenn gyenge kapcsolat. A kivonulás végül kudarcot vallott és a következő ötven évben a kelet-ázsiai szárazföld és népe lassan visszakerült az értékkörforgásba, amelytől korábban elszakították magukat.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szocialista korszaknak ne lett volna globális vonatkozása is. A kínai volt a legnagyobb a szocialista

forradalmak globális hullámai közül, amelyek maguk is csupán egy Európában alapított munkásmozgalom megkésett csúcspontjai voltak. Bár a forradalmak mítosza a kapitalista világ ipari magjaiban született, ezek a forradalmak mind a politikailag aktivizálódott parasztság eredményei voltak, akik készen álltak harcolni a régi és az új rendszer ellen egyaránt. Kínában a munkásmozgalom ipari mitológiája sokkal simábban olvadt össze a vidéki forradalom valóságával, mint a Szovjetunióban. Ennek eredménye egy olyan szocialista kultúra lett, amelyben a marxista eszkatológia⁵¹ egyesült az évszázados paraszti millenarizmussal⁵². Ez a kombináció képes volt elindítani az emberiség történelmének egyik legnagyobb fejlődési robbanását.

A korlátok és ösztönzők, amelyekkel a projekt szembesült, szintén globális jellegűek voltak. A Csing-dinasztia hanyatlásával az egykor nagyhatalmú régió egy évszázadig tartó erőszakos megosztottságba süllyedt, miközben egy új birodalom jött létre Európában. Néhány generáció alatt a világ egyik leggazdagabb része hirtelen az egyik legszegényebbé vált. Ez vezetett ahhoz, hogy a nyugaton tanult nacionalisták, akik „helyre akarták állítani” a régió Európához és szatellitállamaihoz⁵³ viszonyított hatalmát, kitalálták számára az ősi, egységesítő „Kína” elnevezést. Mivel a térség folyamatos szegénysége nagyrészt Európa felemelkedésének a következménye volt, a forradalmi folyamat egyben „antiimperialistává” vált.

Éppen az európai imperializmus fenyegetése határozta meg a kínai fejlődés követelményrendszerét. Ebben az időszakban nem történhetett meg a régi paraszti utópiák felelevenítése, hiszen ez a fejlődés stagnálásával járt volna, ami a térség elbukását jelentette volna Európa és Japán gyarmati törekvéseivel szemben. Miután a Csing-dinasztia és a KMT megadta magát a külföldi hatalmaknak, egyre világosabbá vált, hogy a régió fejlődését nem lehet az új ipari polgárság és a régi elit szövetségén keresztül elérni, ahogyan az a „megkésett fejlődésű” országokban, mint például Németországban történt. Ehelyett teljesen el

⁵¹ Az eszkatológia a teológiának az egyén és a társadalom végső sorsát tárgyaló része – *a szerk.*

⁵² A millenarizmus a végítéletbe, vagy egy hasonló nagy átalakulásba vetett hitet jelenti – *a szerk.*

⁵³ Olyan ország, mely hivatalosan független, de a valóságban egy másik ország politikai, gazdasági és katonai befolyása vagy ellenőrzése alatt áll – *a szerk.*

kellett pusztítani a régi rendszert és a Nyugattal folytatott kikötői kereskedelemtől függő hazai tőkések is.

Úgy tűnt, hogy a paraszti millenarizmus és a munkásmozgalom teleológiájának⁵⁴ összeolvadása alternatív fejlődési modellt kínál. De mivel hiányoztak a fejlődés „normális” szereplői (a felemelkedő burzsoázia vagy az új és a régi elit közötti „gabona és acél” szövetség), ezért a projekt csak az iparosítás „nagy lökésein” keresztül léphetett előre. A kapitalista országokban ehhez hasonló iparosítás a világgazdasági válság szélsőséges időszakában valósult meg, amikor is az értéktermelés hagyományos alapjai fellazulnak. A szocialista országokban a fejlesztést úgy kellett végrehajtani, mintha a gazdaság örökös válságban lenne, mert ezekből a rendszerekből hiányoztak az ilyen horgonyok.

Ez azt jelentette, hogy a kínai szocialista fejlesztő rendszer végül felváltotta magát a kommunista projektet, miután egyre több áldozatot kellett hozni a nemzetgazdaság kiépítéséért. Ezt a kudarcot a kor termelte ki. A munkásmozgalom mitológiája hozzájárult a hiba létrejöttéhez, mivel hajlamos volt teleologikus módon összemosni a termelés és az ipari foglalkoztatás bővítését a társadalom kommunizmus felé vezető történelmi fejlődésével. De ennél sokkal nagyobb jelentősége volt annak az ostromállapotnak és elszigeteltségnek, amelyben a kísérlet zajlott. Nehéz azért hibáztatni a korai kommunistákat, amiért súlyos szegénységből indulva a fejlődést hangsúlyozták. Mire azonban egy új nemzedék megkísérelte ezt a kommunista horizontot kiterjeszteni, a korai kommunisták már menthetetlenül hitük gépezetének szolgálatába szegődtek.

E fejlesztő projekt számára csak a kapitalista gazdaság globális válsága miatt nyílt tér. Az 1910-es évektől a koreai háború végéig és a második világháborút követő recesszióig a világgazdaság a szakadék szélén tántorgott. Ez a bizonytalanság fél évszázadnyi háború, gazdasági válság és rendkívüli kiszámíthatatlanság formájában jelentkezett. A világgazdaság töredezetté vált, mivel az országok megnövelték a vámokat, a zárt belföldi kereskedelemre helyezték

⁵⁴ A teleológia fogalma a marxizmusban az elképzelést jelenti, miszerint a történelemnek van egy előre meghatározott fejlődési iránya (kisközösségek → feudalizmus → kapitalizmus → szocializmus → kommunizmus), ezeken a lépcsőkön pedig végig kell haladni a végső cél, a kommunista (osztály nélküli) társadalom eléréséhez (Marx és Engels 1952). – *a szerk.*

a hangsúlyt és gyakran erősen katonai jellegű, országos iparosítási projekteket indítottak el. A szocialista projektek csak a termelés globális bezárkózásának kontextusában nőhettek ekkorára, lefedve végül az eurázsiai kontinens nagy részét. Nem véletlen, hogy a két legnagyobb szocialista forradalom nagyjából a két világháborúval egy időben zajlott le, mivel ezek a háborúk két csúcspontot képviseltek ebben a bezárkózásban.

Ugyanígy a kínai szocialista projekt is csak a globális munkásmozgalom és az azt megalapozó ipari expanzió időszakának kontextusában tudott kialakulni. Az iparnak és a feldolgozóipari foglalkoztatásnak ez az általános bővülése biztosította, hogy a kínaiak legalább egy kezdetleges ipari struktúrát örököltek (Mandzsúriában), és hogy a nyugati nemzetek változatlanul a hazai fejlesztésre összpontosítottak, ahelyett, hogy aktívan termelési telephelyeket kerestek volna a tengerentúlon. Ebben az időszakban kevés erős indok volt Kína „megnyitására”, és úgy tűnt, hogy ezt megkísérelni csupán a világháború egy évtizeddel való meghosszabbításának receptje lenne. A hidegháború olyan enyhülés volt, amelyben a kínai szocializmust egyszerűen karanténba zárták és hagyták, hogy a maga útját járja.

Ezek a feltételek mind megváltoztak az 1970-es évektől, amikor a 20. század elejének részleges elzárkózásának helyén megjelent az új globális hegemonia terjeszkedési hulláma. Ezzel egyidejűleg a technológiai fejlődés egyszerre csökkentette a szükségletet a költséges fenntartású ipari munkások iránt, és lehetővé tette az ellátási láncok kiterjesztését a világ távoli régióiba. Nyugaton a növekvő munkanélküliség, a csökkenő bérek és a zuhanó profitok a dezindusztrializáció általánossá válásával igényt teremtettek a termelés olcsóbb színtereire. A gyárak áttelepítése olyan országokba, mint Dél-Korea és Tajvan, lehetővé tette a vállalatoknak, hogy újra nyereségessé váljanak, miközben alacsonyabb árakat kínáltak a nyugati fogyasztóknak, így csillapítva a gazdasági lassulás belföldi hatásait.

Ezek a megváltozott feltételek voltak azok, amelyek rövidesen előmozdították Kína „megnyitását”. Ezt a nyitást azonban a kínaiak csak a szocialista fejlesztő rendszer hibái miatt fogadták el – és még így is csak nagyon lassan. A fentiekben részletesen bemutattuk a kommunista projekt kínai sikertelenségének helyi történetét. A Chuang következő számában [ebben a lapszámban 136–310. oldal – a szerk.]

rátérünk a kudarcot követő globális integrációra, amely során Kína az 1970-es években nyitott a világkereskedelem felé és elkezdődött az átmenet a kapitalizmusba.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Andors, Stephen (1977). *China's Industrial Revolution: Politics, Planning and Management, 1949 to the Present*. Pantheon Books.
- Andreas, Joel (2009). *Rise of the Red Engineers*. Stanford University Press.
- Arrighi, Giovanni (1994). *The long twentieth century: Money, power, and the origins of our times*. Verso.
- Arrighi, Giovanni (2007). *Adam Smith in Beijing*. Verso.
- Badiou, Alain (2014). *The ancient Alain Badiou Responds to the Dashing Laurent Joffrin*. Verso.
- Banaji, Jairus (2010). *Theory as History*. Haymarket.
- Barnett, A. Doak (1953). China's Road to Collectivization. *Journal of Farm Economics*, 35(2).
- Bettelheim, Charles (1974a). *Cultural Revolution and Industrial Organization in China*. Monthly Review Press.
- Bettelheim, Charles (1974b). *Cultural Revolution and Industrial Organization in China*. Monthly Review Press.
- Boston Consulting Group (2008). *Wealth Markets in China*.
- Brown, Jeremy (2012). *City Versus Countryside in Mao's China: Negotiating the Divide*. Cambridge University Press.
- Chan, Kam Wing (2010). Fundamentals of China's Urbanization and Policy. *The China Review*, 10(1), 63–94.
- Chang, David Cheng (2008). Hong taiyang shi zenyang shengqi de (review). *China Review International*, 15(4), 515–521.
- Cheng, Chu-Yuan (1963). *Communist China's Economy, 1949–1962: Structural Changes and Crisis*. Seton Hall University Press.
- Chiang, Wu (1955). Certain Characteristics in the Economic Developments of China's Capitalism. *Economic Research*, 1(5). 64.
- Chino (2013). *Bloom and Contend: A Critique of Maoism*. Unity and Struggle, 2013. November 20. http://www.unityandstruggle.org/2013/11/bloom_and_contend/
- Connery, Christopher (2014). The Margins and the Center: For a New History of the Cultural Revolution. *Viewpoint Magazine*, 2014. szeptember 28. <https://viewpointmag.com/2014/09/28/the-margins-and-the-center-for-a-new-history-of-the-cultural-revolution/>

- Corrigan, Phillip - Ramsay, Harvie - Sawyer, Derek (1978). *Socialist Construction and Marxist Theory: Bolshevism and Its Critique*. Monthly Review Press.
- Csányi Gergely; Gagyí Ágnes és Kerékgyártó Ágnes (2018). Társadalmi reprodukció. Az élet újratermelése a kapitalizmusban. *Fordulat* 24, 5–29.
- Davis, Fei-ling (1971). *Primitive Revolutionaries of China: A Study of Secret Societies of the late Nineteenth Century*. University Press of Hawaii.
- Dirlik, Arif (1991). *Anarchism in the Chinese Revolution*. University of California Press.
- Eyferth, Jacob (2009): *Eating Rice from Bamboo Roots: The Social History of the Community of Handicraft Papermakers in Rural Sichuan, 1920–2000*. Harvard University Press.
- Fangchun, Li (2008). *Class, Power and the Contradictions of Chinese Revolutionary Modernity: Interpreting Land Reform in Northern China 1946–1948*. A University of Californián leadott doktori dolgozat.
- Feuerwerker, Albert (1970). Handicraft and Manufactured Cotton Textiles 1871–1910. *Journal of Economic History*, 30(2).
- Frazier, Mark W. (2002). *The Making of the Chinese Industrial Workplace*. Cambridge University Press.
- Geertz, Clifford. (1963). *Agricultural involution: The processes of ecological change in Indonesia*. University of California Press.
- Goldner, Loren (2012). Notes Toward a Critique of Maoism. *Insurgent Notes*, 7.
- Heinzig, Dieter (1998). *The Soviet Union and Communist China, 1945–1950: The Arduous Road to the Alliance*. East Gate.
- Hershatter, Gail (2011). *The Gender of Memory: Rural Women and China's Collective Past*. University of California Press.
- Hua, Gao (2000). *Hong taiyang shi zenyang shengqi de*. Chinese University Press.
- Huang, Philip (1990). *The Peasant Family and Rural Development in the Yangzi Delta, 1350–1988*. Stanford University Press.
- Hughes, Geraint (2014). *My Enemy's Enemy: Proxy Warfare in International Politics*. Brighton: Sussex Academic Press.
- Jiang, Hongsheng (2010). *The Paris Commune in Shanghai: The Masses, the State, and Dynamics of "Continuous Revolution"*. A Duke University irodalomtudományi programjában leadott disszertáció.
- Johnson, Linda Cooke (1933). Shanghai: An Emerging Jiangnan Port, 1638–1840. In Johnson, Linda Cooke (szerk.), *Cities of Jiangnan in Late Imperial China*. Albany State University of New York Press.
- Kraus, Richard (1981). *Class Conflict in Chinese Socialism*. Columbia University Press.
- Lardy, Nicholas R. (1983). *Agriculture in China's Modern Economic Development*. Cambridge University Press.

- Lee, Peter (1987). *Industrial Management and Economic Reform in China, 1949–1984*. Oxford University Press.
- Lin, Alfred H. Y. (2004). Warlord, Social Welfare and Philanthropy: The Case of Guangzhou under Chen Jitang, 1929–1936. *Modern China*, 30(2), 151–198.
- Lippit, Victor (1975). *Land Reform and Economic Development in China: A Study of Institutional Change and Development Finance*. Routledge.
- Liu, Chang (2007). *Peasants and Revolution in Rural China*. Routledge.
- Lotta, Raymond (szerk.) (1994). *Maoist Economics and the Revolutionary Road to Socialism: The Shanghai Textbook*. Banner Press, 1994.
- Marx, Karl (1961 [1867]) *A tőke I: A politikai gazdaságtan bírálata*. Kossuth.
- Marx, Karl (1961 [1894]) *A tőke III.: A politikai gazdaságtan bírálata*. Kossuth.
- Marx, Karl és Engels, Friedrich (1952 [1848]) *A Kommunista Párt Kiáltványa*. Szikra.
- Meisner, Maurice (1977). *Mao's China and After: A History of the People's Republic*. The Free Press.
- Naughton, Barry (2007). *The Chinese Economy: Transitions and Growth*. MIT Press.
- Nolan, Peter (1988). *The Political Economy of Collective Farms: An Analysis of China's Post-Mao Rural Reforms*. Westview Press.
- Perry, Elizabeth (1994). Shanghai's Strike Wave of 1957. *The China Quarterly*, 137, 1–27.
- Perry, Elizabeth (2012). *Anyuan: Mining China's Revolutionary Tradition*. University of California Press.
- Remer, Charles Frederick (1933). *Foreign Investments in China*. MacMillan.
- Richardson, Philip (1999). *Economic Change in China, c. 1800–1950*. Cambridge University Press.
- Riskin, Carl (1987). *China's Political Economy: The Quest for Development Since 1949*. Oxford University Press.
- Selden, Mark (1988). *The Political Economy of Chinese Socialism*. M.E. Sharpe.
- Selden, Mark (1993). *The Political Economy of Chinese Development*. M.E. Sharpe.
- Sheehan, Jackie (1998). *Chinese Workers: A New History*. Routledge.
- Shue, Vivienne (1988). *The Reach of the State: Sketches of the Chinese Body Politic*. Stanford University Press.
- Sicular, Terry (1988). Grain Pricing: A Key Link in Chinese Economic Policy. *Modern China*, 14(4), 253–254.
- Stranahan, Patricia (1994). *The Shanghai Labor Movement, 1927–1931*. East Asian Working Paper Series on Language and Politics in Modern China.
- Thaxton, Ralph A. (2011). How the Great Leap Forward Famine Ended in Rural China: „Administrative Intervention” versus Peasant Resistance. In Manning, Kimberley Ens és Wemheuer, Felix (szerk.), *Eating Bitterness: New Perspectives on China's Great Leap Forward and Famine*. UBC Press.

- Tucker, David (2005). Labor Policy and the Construction Industry in Manchukuo: Systems of Recruitment, Management, and Control. In Kratoska, Paul H. (szerk.), *Asian Labor in the Wartime Japanese Empire*. ME Sharpe.
- Unger, Jonathan (2002). *The Transformation of Rural China*. East Gate.
- Wen, Tiejun (1999). *Zhongguo nongcun jiben jingji zhidu yanjiu: 'sannong' wenti de shiji fansi*. Zhongguo jingji chubanshe.
- Wind, Beige (2014). Dispatches from Xinjiang: The Story of the Production and Construction Corps. *Beijing Cream*, 2014. július 3. <http://beijingcream.com/2014/07/dfxj-the-story-of-the-production-and-construction-corps/>
- Wood, Ellen Meiksins (2002). *The Origin of Capitalism: A Longer View*. Verso.
- Wu, Yiching (2014). *The Cultural Revolution at the Margins*. Harvard University Press.
- Xin, Yi (2011). On the Distribution System of Large-Scale People's Communes. In Manning, Kimberley Ens és Wemheuer, Felix (szerk.), *Eating Bitterness: New Perspectives on China's Great Leap Forward and Famine*. University of British Columbia Press.
- Zanasi, Margherita (2006). *Saving the Nation: Economic Modernity in Republican China*. University of Chicago Press.
- Zarrow, Peter (1990). *Anarchism and Chinese Political Culture*. Columbia University Press.
- Zhongguo Gongchandang Lishi, 1919–1949 (History of the Chinese Communist Party, 1919–1949)*. Renmin Chubanshe.

